

אגדת ההימס

הרחבות וכיווני מחשבה על אגדות התלמוד, סביב הדף היומי >> יג-יט סיוון >> בבא קמא יט-כה

יישוב ושיממון

הכוונה ללימוד עצמי

שאלות וכיווני מחשבה

האם דברי רב סחורה הם טיעון הלכתי לוגי או רמז קבלי?
למה שיהיה מזיק דווקא במקום לא מאוכלס?
מדוע מזיק זה מתגלה דווקא כשור נוגח?

המלצה

קצוות החוט באגדה זו מעטים, אך הם קיימים:
- אפשר לפנות בספר ישעיה, ולראות את הקשר של הפסוק.
- אפשר לחשוב על משמעות השור ונגיחתו.
- אפשר לבדוק במקורות אחרים בחז"ל כיצד נתפסים מקומות שאינם מיושבים.

אגדה אחת בשבוע: בבא קמא כא א

(שלח ליה רבי אבא בר זבדא למרי בר מר, בעי מיניה מרב הונא: הדר בחצר חבירו שלא מדעתו, צריך להעלות לו שכר או לא?
אדהכי נח נפשיה דרב הונא, אמר ליה רבה בר רב הונא, הכי אמר אבא מרי משמיה דרב: אינו צריך להעלות לו שכר...)

אמר רב סחורה אמר רב הונא אמר רב:
הדר בחצר חבירו שלא מדעתו - אין צריך להעלות לו שכר,
משום שנאמר: ושאייה יוכת שער (ישעיה כד)
אמר מר בר רב אשי: לדידי חזי ליה, ומנגח כי תורא.
רב יוסף אמר: ביתא מיתבא יתיב.

ביאור

רקע: הגמרא דנה בענייני תשלום על הנאה, אף שהיא לא עלתה כסף לאיש ("זה נהנה וזה לא חסר"). בין השאר היא שואלת אם מי שמתגורר בחצר השייכת לאדם, שלא מדעתו, צריך לשלם על המגורים. השאלה הופנתה לרב הונא, אך הוא נפטר לפני שהספיק לקבל אותה, ובנו ענה בשמו שאין צורך לשלם. בהמשך רב סחורה עונה בשמו תשובה מעט יותר מורחבת.

אמר רב סחורה בשם רב הונא בשם רב: המתגורר בחצר חברו שלא מדעתו - אינו צריך לשלם לו, שנאמר "ושאייה יוכת שער". כלומר השיממון מכתת והורס את הבית, ולכן משתלם לאדם שיגורו בשטחו השומם. לפי ההקשר, מה שהורס את הבית הוא מזיק ששורה במקומות שוממים.

אמר מר בר רב אשי: ראיתי את המזיק, והוא נוגח כשור. ורב יוסף אמר: הסיבה שבגללה משתלם לאדם שיגורו בשטחו השומם היא אחרת - בית מיושב מתקיים יותר.

על האגדה קטעים מהמקורות של לימוד אגדה (אחת לכמה ג'יונות)

...שהלמוד להמון אי אפשר שיהיה אלא בדרך החידה והמשל, כדי שיכלול הנשים והנערים הצעירים, עד שכאשר ישלמו השכלים יוודעו ענייני אותם המשלים. ולזה העניין רמז שלמה באמרו: "להבין משל ומליצה דברי חכמים וחידותם". ומפני אלו הסבות שמו החכמים עליהם השלום דבריהם בא-להיות בדרך הרמז. (רמב"ם, הקדמה למשנה)

האדם בטבע—משתלט או מתקן?

העמקה בסוגיה

האם אנחנו הורסים את העולם? שאלה זו מעסיקה הרבה אנשים היום. בעיקר כאלה שמתבוננים מסביב, ורואים שהעולם נראה יותר ויותר יפה – ככל שהאדם מעורב בו פחות. הטבע הפראי נראה קסום, שלוו, הרמוני, ורק התעשייה האנושית מחריבה כל חלקה טובה, מטעמיו האגואיסטיים של המין האנושי. האם נקודת מבט זו צודקת? ואם כן, האם ראוי שהאדם ישאיר כמה שיותר מרחבים בעולם ללא מגע ידו?

קצת לא הוגן לערב את חז"ל בסוגיה, כיוון שהיכולת האנושית בתקופתם הייתה דלה בהשוואה לתקופתנו. אל מול הפיתוח והתיעוש של היום, נראה כאילו בעבר האדם נגע בעולם הטבע בכפפות של משי. נכון, פה ושם הוא כרת עצים וצד בעלי חיים, ובכל זאת הוא לא פגע באופן דרסטי בסדרי בראשית. עם זאת, אפשר גם לומר שהכל יחסי: יחסית למצבם של האדם ושל העולם לפני אלפיים שנה, האדם התערב בטבע כמיטב יכולתו. אז גם אם היום הוא עושה הרבה יותר, הפרופורציה בין יכולותיו ובין מידת השימוש בהן – נשמרה לאורך כל הדורות.

בהרבה מקורות חז"ל דנים בסוגיית השתלטות האדם על הטבע, והמסקנות והדגשים משתנים ממקור למקור, אבל יש נקודה אחת שנראית די מוסכמת: המקומות שבהם האדם נמצא עדיפים על המקומות שבהם הוא איננו. מחוץ למקום יישוב – זהו מקומם של השדים, הרוחות והמזיקים. האגדה שלנו היא דוגמה קצרה וקולעת לתפיסה זו.

מיהם אותם מזיקים? שאלה טובה ועמוקה, אבל אולי לא חייבים להיכנס אליה כדי לקלוט את הרושם הכללי מהאגדה. גם האגדה עצמה שמרה כאן על עמימות (לעומת אגדות אחרות שמדברות על מזיקים בהרחבה. אגב, אחד הגורמים המוסיפים לעמימות הוא פטירתו של רב הונא בטרם הספיק לענות לשאלה. מה הוא באמת חשב על השאייה? ולמה לא זכה להגיד זאת למי ששאל?). העיקר שנדע שהיכן

שהאדם אינו נמצא – שוררים התווה, האנרכיה, הכאוס, הכוחות העיוורים במלוא פראותם, בנגלה וגם בנסתר.

מגוריו של האדם בחצר חברו תורמים בראש ובראשונה לחבר עצמו, אך במישור הרחב יותר – הם ממשיכים את המשמיה שהוטלה על האדם משעת בריאתו: מלאו את הארץ וכבשוה. אלוקים ברא עולם מסודר, והאדם נדרש לכבוש את העולם, ליישב אותו ולשכון בו כמה שיותר. לא על מנת לשעבד את העולם לצרכיו, אלא כדי לתקן אותו על ידי יישובו וסידורו, כרצונו של מסדר הבריאה. להציל את העולם מן השאייה.

שד או עש?

מפישנות האגדה

נמוקי יוסף, מפרשני הגמרא (על הרי"ף במקום)

כתב הרמ"ה ז"ל דעל העש המרקיב את העצים ואת הקורות ואת קורות הבית קאמר;

ודבר הבאי אמר,

שראה שהפסיד בבית הפסד גדול, כאילו היה שור נגח מנגח בתקרת הבית ובקירותיו.

מהר"ל, נתיבות עולם, נתיב גמילות חסדים פרק ה (לא בהקשר האגדה שלנו)

כי הישוב הוא לאדם,

שנאמר: והארץ נתן לבני אדם.

וכל אשר נתן לאדם אין מושלים כ"כ אשר הם מתריבים ומפסידים הישוב, כמו גזלנים ולסטים ורוחות רעות,

וכל המזיקים אינם מושלים שם...